

Kronika

DANILO LOKAR, RODOVI

Izjemna je Lokarjeva ustvarjalnost v zadnjih dveh desetletjih, v času, ko bi se marsikateri avtor njegove starosti že umaknil iz literarnega prizorišča, samozadovoljen in samovšečen zaradi že doseženega, vzvišen nad vsem, zavedajoč se svoje modrosti (in še česa). Nič tako »vzvišenega« ni značilno za Lokarjevo ustvarjalnost dandanašnji; nobenih kriz, dvomov, stisk ni čutiti v njegovem peresu spričo bogastva tem in doživetij, ki ga silijo v literarno izpoved. Rodovi prinašajo za Lokarja značilne kratke, skrbno izdelane, lapidarne tekste, z izbrano tematiko o sodobnem svetu, ki je prekril nekdanjo rustikalnost. Prav ta perspektiva; gledanje na sedanost z očmi pretekle skušnje, daje Lokarjevem tekstem neponovljivi čar. Iz sinhronosti preidemo nenadoma v zgodovino.

V Sprevodu v Bitnem, pogrebu šoferja in vsestranskega aktivista, se pripovedna optika premika od sorodnika do sorodnika; začenja z Vidom, neprizadetim opazovalcem in kronistom tragičnega družinskega dogodka, in konča s pokojnikovo hčerko Stanko, ki je edina občutila »grozo spočetja« in »odhod v določeno-nedoločljivo brezimnost«. V lapidarnem opisu pogrebnega scenarija se prepletata zunanja podoba znane slovenske pokrajine na Vipavskem z orisom usod posameznih družinskih članov do tega trenutka. A v celotnem ritualu odkriva Lokar tudi tipologijo dobe; čas blaginje, standarda, novih običajev in navad, ne sicer na način primerjave z nečim starejšim, marveč tako, kot da je že opisana pojavnost

sama po sebi nekaj novega. Ta optika je pri Lokarju nekaj izrednega.

Nekaj moramo reči, zelo kratek tekst razkriva vso tankočutnost Lokarja, modreca in psihologa. Zelo kratke veristične scene (z Zarjo, sorodnikom, kustosom v knjižnici, beračem Batišto, Pavlom, Dulcinjo) so le zunanji temelji za meditacijo; nizanje življenjskih modrosti — o govorjenju, besedi kot izrazu človekovega značaja, pa o besedi kot izrekanju modrosti. Lokar razločuje govor v odtenkih; od blebete, obljuje, izrekanja laži ali resnice, do prispodobe, izpovedi spominov, politike (govoriš eno, misliš drugo), obrambe (nasproten smisel besed), spovedi, dopuščanja možnosti... Konstrukcija tipologije različnih oseb in njihova povezanost v celoto, ki sicer nima nikakršnega fabulativnega toka, je kljub »rezom«, montaži scen, in ene same teme — beseda kot vez med ljudmi — logična; steka se k doživljajskim in miselnim izkustvom pripovedujočega.

Prefinjena psihološka črtica Pomota prinaša že zaradi motiva — dvoje sester zanosi oziroma ima otroka, z istim moškim, možnost soočanja moralnega vprašanja o »prevari«, »krivdi«, »grehu«, »prestopku«, s stvarnostjo, kot se kaže z vidika starejše sestre, žene in matere dvoje otrok. Perspektiva refleksije je namenoma položena v govor legitimne predstavnice družine, zakonite žene Juste, in skozi njo avtor projicira razmerje do moža in mlajše sestre Verice. Zakonolom je bržčas posledica moževe (spolne) nenasitnosti (zveri, kot ugotavlja žena) in zorenja Verice iz otroka v dekle, njeno »zastrupljanje in uročitev z lepoto«. »Lepota se razodene iz sebe in zaradi sebe in služi le sebi. Čisto zase je in za to, prav za to se je ljudje tudi boje. Kako ne bi? Ona zav-

* Danilo Lokar, Rodovi, DZS, Ljubljana 1980, zbirka Nova proza, opremil Vili Vrhovc, str. 109.

da in potem je konec.« Justina filozofija je v iskanju bistva dvojnega ljubezenskega razmerja njenega moža blizu fatalizma. »Od pomnjenja sta imela nekaj skupaj. Ni bolj kriv on, ni bolj kriva ona. Nista še bila rojena in sta se poznala. Skozi eone let sta morda krožila kakor molekula in se iskala, pa ne, iskala se nista, ker sta šla vsak svojo pot in se nazadnje našla. To je zaradi tega, ker sta skozi vekove hitela vsak po svoji poti, da sta se nazadnje spojila.« Usodi pa se nima smisla upirati ali jo poizkušati preslepiti. Zato Justina reakcija ni »konvencionalna« — sovražna, zavistna, ljubosumna, marveč razumska: »Bilo je spoznanje, da stopa tudi Vera, sestra, v velik tok življenja in da jo ta tok že tare. Ali ji je privoščila? Privoščila ji je, da tok, veliko reko spozna in se v velikem trenju čisti in oplaja in spozna. Saj, vedela je, veliki tok, reka življenja je za vse ljudi tu in tudi za Vero. Tudi ona mora stopiti v valove.« Njen umik pa ni poraz, marveč le logična pot naprej.

Dolge noči, tudi kratek tekst, aktualizira novo, a dokaj tradicionalno temo — slovo odraslih otrok (hčera) od doma; njihovo zapuščanje staršev, domačije, grunta . . . , pot v tovarne, celo v tujino po lažji in boljši zaslužek. Lokar dodaja temi nov aspekt, starostno ljubezensko avanturo očeta in moža Martina s sosedovo Marijano, ki jo je bil mož zapustil. Tudi tu je v ospredju psihološko prefinjen oris notranjih spopadov med starim in novim, minulim in prihodnjim, in v ta naravni tok se akterji odzivajo brez »spremenjevalnih« teženj; z refleksijo, ki analizira in spozna, tudi »boli«, a dopušča svobodo tudi drugim.

Avtobiografsko je zasnovan tekst Raztrgana fotografija, dvoperspektivna skica iz družinskega albuma; prvoosebna pripoved sina o svoji materi, njeni življenjski podobi, kot jo je spoznaval njen potomec, se združuje z njeno izpovedjo o sebi, svojem življenju in uso-

di, s spoznanji in resnico, naravo in njenim bistvom. Tudi tu je Lokarjeva filozofija jasna, naravna v svoji dialektiki in zato nenasilna, kljub pretresom, ki so na zunaj posegli v življenje družine (številni otroci, vojna, gospodarski razkroj, razvoj tehnike), ali pa se njenih članov dotaknili navznoter (iskanje smisla življenja, trdne ideologije, ki je jamstvo za človekov obstoj).

Manj uspela, tako po kompoziciji kot temi in njeni izpeljavi, sta Lokarjeva dialogizirana teksta Sošolci in Rodovi. Oba sta prekratka, da bi bila drama, sta le neke vrste scenski dialog. Prvi, o srečanju nekdanjih mladostnih kolegov, je preveč fragmentaren in neizdelan, drugi, z aluzijami na nekatera literarna dogajanja na prelomu stoletij, z dialogom med »Ivanom Cankarjem« in njegovo »ženo« ter »sinom« . . . , je preveč imaginaren in skonstruiran. Dialog med »očetom« in »sinom« je zgrešen spričo vsiljenega razmerja, ki ga nikoli ni moglo biti. Čemu tedaj to cankarjansko očetovstvo?

ANDREJ INKRET, NOVI SPOMINI NA BRANJE

Novi spomini na branje*, druga knjiga literarnih kritik Andreja Inkreta, objavljenih v štirinajst dnevniku Naši razgledi, ponuja ponoven pregled šestintrideset poglavij »branja«, kot ga je avtor opravljal med 8. novembrom 1974 in 22. decembrom 1978. Skupaj z delom Spomini na branje (1977) smo tedaj dobili sklenjeno celoto, »kolikor mogoče razviden, ažuren in izčrpen dokument o sedemletni slovenski literarni »proizvodnji«. »To je zgolj« dnevniško pričevanje, »pravi kritik v predgovoru,« ki že s svojo poudarjeno

* (Andrej Inkret, Novi spomini na branje, Mladinska knjiga, Ljubljana 1980, zbirka Kultura, urednik Janez Mušič, opremil Jure Kocbek, grafično oblikoval Borut Kovše, str. 450)